

เรื่อง บานเย็น

รายละเอียด

บานเย็น ชื่อสามัญ Marvel of peru, Four o'clock, False Jalap

บานเย็น ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mirabilis jalapa* L. จัดอยู่ในวงศ์บานเย็น (NYCTAGINACEAE)

สมุนไพรบานเย็น มีชื่อท้องถิ่นอื่น ๆ ว่า บานเย็น (ทั่วไป), จำยาม จันยาม ตามยาม (ภาคเหนือ), ตีดำเช้า (จีน), จีปักหลี่ (จีน-แต้จิ๋ว) เป็นต้น

คำว่า *Mirabilis* เป็นภาษาละตินที่มีความหมายว่า "สวยงาม" ส่วนคำว่า *Jalapa* นั้นเป็นชื่อเมืองแห่งหนึ่งในประเทศเม็กซิโก จุดเด่นของดอกไม้ชนิดนี้ก็คือ ดอกจะบานในช่วงบ่ายแก่ ๆ หรือในช่วงเย็นเป็นต้นไป จึงเป็นที่มาของชื่อไทยว่า "บานเย็น" หรือในภาษาอังกฤษจะเรียกว่า "ดอกสี่โมง" (Four o'clock flower) เมื่อดอกบานจะมีกลิ่นหอม ส่วนในประเทศจีนจะเรียกดอกบานเย็นว่า "ดอกสายฝน" (Shower flower) หรือเรียกว่า "ดอกหุงข้าว" (Rice boiling flower) สำหรับในฮ่องกง จะเรียกดอกบานเย็นว่า "มะลิม่วง" (Purple jasmine) และ

ความน่าสนใจของดอกบานเย็นอีกอย่างหนึ่งก็คือ เป็นไม้ดอกที่สามารถมีดอกได้หลายสีอยู่บนต้นเดียวพร้อม ๆ กันได้ แต่ละดอกอาจมีหลายสีปนกันอยู่ก็ได้ และดอกยังสามารถเปลี่ยนสีได้เมื่อต้นมีอายุมากขึ้น เช่น พันธุ์ดอกเหลืองจะค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นสีชมพูเข้ม หรือพันธุ์ดอกขาวจะค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นสีม่วงอ่อน เป็นต้น

ลักษณะของต้นบานเย็น

ต้นบานเย็น มีถิ่นกำเนิดในประเทศเปรู เม็กซิโก อเมริกากลาง และมีเขตการกระจายพันธุ์เฉพาะในทวีปอเมริกาใต้ และบางครั้งอาจขึ้นเป็นวัชพืช โดยจัดเป็นไม้พุ่มเนื้ออ่อนมีอายุหลายปี มีเหง้าหรือหัวอยู่ใต้ดิน ลำต้นมีความสูงประมาณ 1-1.5 เมตร มีลำต้นสีแดงออกนวลเล็กน้อย แตกกิ่งก้านจำนวนมาก เป็นทรงพุ่มแผ่กว้าง เป็นไม้ที่เลี้ยงง่าย ขยายพันธุ์ด้วยวิธีการเพาะเมล็ด ควรปลูกไว้กลางแจ้งและดินที่ปลูกควรเป็นดินร่วนมีธาตุอาหารสมบูรณ์ ต้องการน้ำและความชื้นปานกลาง

รากบานเย็น มีลักษณะพองเป็นหัว หรือเรียกว่าเหง้า มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 10 เซนติเมตร

ใบบานเย็น ใบออกเป็นคู่ ๆ สลับกันไปตามลำต้น ใบมีลักษณะเป็นรูปไข่ หรือเป็นรูปใบหอก หรือเป็นรูปสามเหลี่ยม และมีขนประปราย ใบมีความกว้างประมาณ 2-9 เซนติเมตรและยาวประมาณ 5-15 เซนติเมตร ปลายใบแหลม ส่วนโคนใบตัดหรือเป็นรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ มีเส้นกลางใบเป็นสีเขียวอ่อนเห็นได้ชัดเจน และก้านใบมีความยาวประมาณ 1-4 เซนติเมตร^{[1],[2],[3]} โดยในใบจะประกอบด้วยสาร B-sitosterol, 12-tricosanone, n-hexacosanol, กรดไขมัน (Tetracosanoic acid), กรดอะมิโน (Alanine, Glycine, Leucine, Tryptophan, Valine) และกรดอินทรีย์ (Citric acid, Tartaric acid)

ดอกบานเย็น ดอกมีกลิ่นหอม ออกดอกติดกันเป็นกลุ่ม ๆ ลักษณะของดอกที่ยังไม่บานจะเป็นรูปหลอด เมื่อบานแล้วจะเป็นรูปแตร ปลายแยกเป็น 5 กลีบ โดยดอกบานเต็มที่จะมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 3-5 เซนติเมตร ดอกมีกลีบประดับเป็นรูปประฆังติดอยู่ที่ฐาน มีความยาวประมาณ 1-1.5 เซนติเมตร ดอกเกือบไร้ก้าน แต่ละช่อดอกมีดอกอยู่ประมาณ 4-5 ดอก ดอกจะบานตอนเย็นเรื่อยไปจนถึงตอนเช้าแล้วจะหุบ ส่วนวงกลีบหรือกลีบดอกมีหลายสีขึ้นอยู่กับสายพันธุ์ที่ปลูก เช่น ดอกสีชมพู สีม่วง สีแดง สีขาว สีเหลือง สีส้ม สีดำ หรือแม้กระทั่งมีสองสีในดอกเดียวกัน มีความยาวประมาณ 3-6 เซนติเมตร โดยปากกลีบจะมีเส้นผ่านศูนย์กลางยาวประมาณ 2.5-3 เซนติเมตร ดอกมีเกสรตัวผู้ 5 ก้าน ยื่นยาวออกมาประมาณ 1 เซนติเมตร มีก้านเกสรเป็นสีแดง ส่วนอับเรณูมีลักษณะเป็นทรงกลม รั้งไข่เป็นรูปรี ส่วนก้านเกสรตัวเมียจะยาวเท่ากับก้านเกสรตัวผู้ และมีสีแดง ปลายเกสรเป็นตุ่ม เป็นพู่สั้น ๆ และสามารถออกดอกได้ตลอดปี^{[1],[2],[4],[5]} โดยในดอกจะสารจำพวกฟลาโวนอยด์ และสาร Betaxanthins

ผลบานเย็น หรือ **เมล็ดบานเย็น** มีลักษณะทรงกลม มีสีดำ ผิวขรุขระหยาบ ๆ มีขนาดยาวประมาณ 0.5-0.9 เซนติเมตร เปลือกบาง มีสัน 5 สัน ภายในจะมีแบ่งอยู่เป็นจำนวนมาก โดยประกอบไปด้วยไขมันประมาณ 4.

3%, linolenic acid ประมาณ 15.1% และยังมีประกอบด้วยสาร Kaempferol glycoside และสาร Quercetin

สรรพคุณของบานเย็น

1. ช่วยแก้ไข้ ระวังความร้อนในร่างกาย (หัว)
2. หัวบานเย็นใช้รับประทานเป็นยาขับเหงื่อ (หัว)
3. หัวหรือรากช่วยแก้โรคเบาจัด (หัว)
4. ช่วยแก้ไอเจ็บเป็นเลือด แก้กระอักเลือด (ดอก, หัว)^{[5],[6]}ด้วยการใช้ดอกสดประมาณ 120 กรัม นำมาคั้นเอาแต่น้ำผสมกินแก้ไอการ
5. ช่วยแก้ต่อมทอนซิลอักเสบ ด้วยการใช้รากหรือหัวสดนำมาคั้นเอาแต่น้ำใช้กวาดคอ (หัว)
6. หัวหรือรากบานเย็น มีสาร "Alkaloid Trigonelline" ที่มีฤทธิ์เป็นยาถ่าย ยาระบาย (หัว)
7. ช่วยขับปัสสาวะ (หัว, ใบ)
8. เชื่อว่ารากหรือหัวของบานเย็นช่วยเพิ่มสมรรถภาพทางเพศได้ (หัว)
9. ใบนำมาใช้ภายในเป็นยารักษาโรคหนองในได้ หรือจะใช้รากหรือหัวจากต้นดอกสีขาวนำมาหั่นเป็นแผ่น ผสมกับโป่งรากสน นำมาต้มกินก่อนอาหารวันละ 2 เวลา (หัว, ใบ)
10. ช่วยแก้อาการตกขาวของสตรี ด้วยการใช้รากหรือหัวจากต้นดอกสีขาวนำมาหั่นเป็นแผ่น ผสมกับโป่งรากสน นำมาต้มกินก่อนอาหารวันละ 2 เวลา (หัว)
11. ช่วยรักษาอาการบวมหน้า (หัว)
12. น้ำคั้นจากใบใช้ชะล้างบาดแผลหรือแผลฟกช้ำให้หายเร็วยิ่งขึ้นได้ (ใบ)
13. ใบสดนำมาตำพอกหรือคั้นเอาแต่น้ำมาทาเป็นยารักษากลากเกลื้อน (ใบ)
14. ใช้ใบสดนำมาตำให้ละเอียด แล้วนำไปอุ่นไฟให้ร้อนพอทนได้ นำมาใช้พอกรักษาฝี แผลมีหนองต่าง ๆ ช่วยให้หนองออกมา แก้ต่อมน้ำเหลืองอักเสบ (ใบ)
15. ช่วยรักษาแผลเรื้อรังได้ (ใบ, หัว)^[5]หากเป็นแผลเรื้อรังบริเวณหลังให้ใช้รากหรือหัวสดจากต้นดอกสีแดง ผสมกับน้ำตาลทรายแดงพอประมาณ นำมาตำแล้วพอก และให้หมั่นเปลี่ยนยาวันละ 2 ครั้ง^[6] และหัวยังช่วยรักษาหนองได้อีกด้วย (หัว)
16. แป้งจากเมล็ดใช้รักษาแผลมีน้ำเหลือง ผิวน้ำเหลือง ด้วยการใช้เมล็ดนำมาแกะเอาเปลือกออก แล้วเอาแป้งมาบดเป็นผงให้ละเอียด นำใช้ทาภายนอก (เมล็ด)
17. น้ำคั้นจากใบใช้ทารักษาผื่นแดงที่มีอาการคัน ใช้ทาช่วยบรรเทาอาการคัน และยังลดอาการแสบร้อนได้ด้วย (ใบ)
18. ใบบานเย็นช่วยลดอาการอักเสบได้ (ใบ)

19. ช่วยแก้บวม แก้อักเสบ (หัว)

20. รากหรือหัวจากต้นดอกสีแดงนำมาใช้รักษาอาการปวดตามข้ออย่างเฉียบพลันได้ ด้วยการเอาข่าห่มหรือเจ้าหู้ นำมาต้มกิน (หัว)

21. หัวใช้รับประทานจะทำให้ผิวหน้าขาว อยู่คงกระพันเสมียนดีแล้วไม่แตกกลับทำให้รู้สึกคัน (หัว)

ข้อมูลทางเภสัชวิทยาของบานเย็น

1. สารสกัดที่ได้จากใบ (เรซิน) มีฤทธิ์ช่วยขับปัสสาวะ ช่วยรักษาอาการบวมหน้า และมีฤทธิ์เป็นยาถ่าย
2. ส่วนรากก็มีสารเรซินที่มีฤทธิ์ระคายเคืองเมื่อกิน เยื่อบุผนังลำไส้
3. ดอกมีกลิ่นหอมฉุน อาจทำให้เกิดอาการมีเนมาได้ จึงสามารถใช้ไล่ยุงและแมลงได้
4. น้ำสกัดจากใบหรือทั้งต้น เมื่อนำมาใส่เอทานอลลงไปจะตกตะกอน แล้วกรองเอาน้ำสกัดที่ได้จะมีตัวยาเทียบเท่ากับยาสด เมื่อนำมาใช้ฉีดกระต่าย มีผลทำให้หัวใจกระต่ายเต้นเร็วขึ้น มีการบีบตัวแรงขึ้น แต่กลับสู่สภาพปกติอย่างรวดเร็ว เมื่อนำมาฉีดเข้าไปในหลอดเลือดแมว พบว่ามีความดันเลือดสูงขึ้นประมาณ 75% และจะกลับสู่สภาพปกติอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ฤทธิ์ดังกล่าวจะไม่มีผลอะไรต่อลำไส้เล็กของหนูตะเภา ส่วนลำไส้เล็กของกระต่ายจะมีผลเป็นการยับยั้งการบีบตัวของกล้ามเนื้อลำไส้เล็ก และจากการตรวจสอบทางเคมีของน้ำสกัดจะไม่พบสารอัลคาลอยด์
5. นักวิจัยฮ่องกงได้ทำการแยกสาร MAPs อีกตัวหนึ่งที่อยู่ในรากของบานเย็น โดยพบว่ามีฤทธิ์เป็น Antiviral และยังพบว่ามีฤทธิ์ทำให้แท้งในหนู, ยับยั้งการสังเคราะห์โปรตีน ยับยั้งการเจริญเติบโตของ Tumor cell และรบกวนกระบวนการอื่น ๆ ในเซลล์ของไวรัส และยังพบว่าในส่วนของเมล็ดมี Peptide บางชนิดที่มีฤทธิ์คล้ายกับพิษแมงมุม
6. ในปี 2001 นักวิจัยได้ค้นพบสารประกอบ Phenolic ที่มีฤทธิ์ต้าน Candida albican เมื่อทดลองในหลอดทดลอง และจากการสกัดดอก ใบ และรากด้วยน้ำร้อนจะได้สารที่ออกฤทธิ์เป็น Antifungal ในการทดลองอื่น ๆ และในการวิจัยอื่น ๆ ในส่วนของใบบานเย็นและกิ่งก้านของต้นไม่มีการยืนยันว่ามีฤทธิ์ Antimicrobial ดังนั้นคุณสมบัตินี้อาจมีอยู่แค่เพียงในรากเท่านั้น
7. สารสกัดจากส่วนรากด้วยน้ำและ Ethanol จะแสดงฤทธิ์ Mild uterine stimulant ในหนูทดลอง และ Antispasmodic ใน Guinea pigs

ข้อควรระวังในการใช้สมุนไพรบานเย็น

1. เมล็ดบานเย็นส่วนใหญ่จะมีความเป็นพิษมาก (สาร Neurotoxic) ไม่ควรนำมารับประทาน หากได้รับพิษอาจทำให้เกิดอาการอาเจียนและมีอาการท้องเสีย หากได้รับในปริมาณมากอาจทำให้เสียชีวิตได้

2. ไม่ควรใช้สมุนไพรบานเย็นในหญิงตั้งครรภ์ เนื่องจากมีรายงานพบว่ามันทำให้เกิดการแท้งบุตรได้

ประโยชน์ของบานเย็น

1. ต้นไม้บานเย็นนิยมใช้ปลูกเป็นไม้ประดับทั่วไป โดยเฉพาะต้นที่มีดอกสีชมพูและดอกสีขาว
2. แป้งจากเมล็ดใช้ทารักษาผิว ฝ้า ลบรอยต่างดำนใบหน้าได้ โดยภายในเมล็ดจะมีแป้งสีขาวเป็นผงละเอียด หญิงไทยในอดีตจะนำมาใช้ขัดหน้า ให้ผิวสวย และไม่เปื้อนสี นอกจากนี้ยังมีหลักฐานว่าหญิงชาวจีนและญี่ปุ่นก็เคยใช้แป้งชนิดนี้เพื่อขัดหน้าแก้สิวเช่นกัน
3. เมล็ดของบานเย็นบางสายพันธุ์ เมื่อนำมาบดละเอียดเป็นผงแล้วสามารถนำมาใช้เป็นส่วนผสมในสีย้อม ในเครื่องสำอาง
4. ผงจากรากนำมาใช้ผสมกับแป้งข้าวเจ้าและผงไม้จันทน์ นำมาทำเป็นเครื่องสำอางได้
5. ใบบานเย็นสามารถรับประทานแบบสุกได้ แต่ควรรับประทานเมื่อยามจำเป็นเท่านั้น
6. ดอกนิยมนำมาใช้ทำเป็นสีผสมอาหาร โดยจะให้สีแดงเข้ม ซึ่งมักนำมาใช้ในการแต่งสีเค้กและเจลลี่
7. เมล็ด ราก และยอดอ่อน มีสาร Mirabilis antiviral proteins (MAPs) ที่ช่วยปกป้องพืชจากพวกไวรัสที่ก่อโรคในพืชและเชื้อราบนดินได้ มีประสิทธิภาพในการช่วยป้องกันพืชผลทางเศรษฐกิจที่สำคัญได้หลายชนิด เช่น ข้าวโพด ยาสูบ จาก มัันฝรั่ง เป็นต้น

คำสำคัญ : บานเย็น

ที่มา : <https://medthai.com/>

รวบรวมและจัดทำข้อมูล : กาญจนา จันทร์สิงห์

วันที่ : 2020-06-02

https://arit.kpru.ac.th/ap2/local/?nu=pages&page_id=1653&code_db=610010&code_type=01